

существования в Украине проблем с социальным бизнесом (отсутствие знаний и образовательных навыков, неумение найти перспективы для создания социальных предприятий, понимание значения не экономической прибыли от дела, а социальной). Также рассмотрено то, почему было бы полезным популяризовать такой вид деятельности и его перспективы для развития бизнес-среды в Украине и благополучия населения.

Научная новизна. Выявлены причины медленного развития социального бизнеса в Украине, в отличие от зарубежного опыта; приведены уже существующие перспективные предприятия, которые активно развиваются и приносят пользу общественности, что объясняет каким образом эти рекомендации помогут повысить потенциал человеческого капитала.

Практическая значимость. Полученные результаты исследования могут быть использованы в дальнейших исследованиях по развитию и созданию различных видов социального предпринимательства в Украине; на занятиях в ВУЗах по теме «Разновидности стимулирования предпринимательства»; а также на факультативных занятиях по экономике для реализации создания мощных социальных предприятий в Украине.

Ключевые слова: социальное предпринимательство, социальный бизнес, малое предпринимательство, крупное предпринимательство, инновации, правовая поддержка социального бизнеса, государственная поддержка социального бизнеса.

УДК 631.151.61

Радько В.І.,
к.е.н., доцент,
Національний університет біоресурсів
і природокористування України,
Микитюк Д.М.,
к.с.-г. н., доцент,
НДІ «Укрпромагропродуктивність»

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ДРІБНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ – ВИРОБНИКІВ МОЛОКА

Постановка проблеми. Ринкові відносини висувають принципово нові економічні вимоги до функціонування й розвитку сільськогосподарського виробництва, особливо молочного скотарства. Головна із них – забезпечення конкурентоспроможності галузі й необхідного рівня рентабельності виробництва молока. У зв'язку із цим низькорентабельне, а у більшості господарств збиткове, молочне скотарство характеризується скороченням поголів'я, валового виробництва молока та молочної продуктивності корів. Зазначимо, що скорочення обсягів виробництва молока зумовлено двома основними причинами: по-перше, порівняно низьким технічно-організаційним рівнем галузі щодо забезпечення її конкурентоспроможності відносно інших галузей сільського господарства; по-друге, відсутністю еквівалентності в товарообміні між суб'єктами ринку внаслідок диспаритету між цінами на сільськогосподарську продукцію і цінами на матеріальні ресурси, енергоносії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності та напрямів інтеграції аграрного сектора економіки в умовах структурної перебудови присвячено роботи вітчизняних економістів-аграріїв, у тому числі Амбросова В.Я., Андрійчука В.Г., Єрмакова О.Ю., Зіновчука В.В., Лукінова І.І., Маліка М.Й., Саблука П.Т., Топіхи І.Н., Червена І.І., Шпичака О.М., Юрчишина В.В. та інших. Але поза увагою науковців залишилися дослідження щодо інтеграційних процесів в молочному скотарстві.

Постановка завдання. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо розвитку інтеграційних процесів в молочному скотарстві України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Характеризуючи діяльність сільськогосподарських підприємств, які займаються виробництвом молока, за результатами дослідження доцільно виділити три групи господарств за чисельністю корів, які мають відмінні стратегії розвитку виробництва: дрібні – (0–150 голів), середні – (151–300 голів), висококонцентровані (надвеликі ферми) – понад 300 голів.

Так, дрібні за кількістю дійного стада сільськогосподарські підприємства, незважаючи на низьку рентабельність, намагаються концентрувати свій виробничий потенціал з метою нарощування обсягів виробництва та реалізації молока [1].

Як свідчить досвід функціонування сільськогосподарських підприємств Хмельницької області, необхідно умовою підвищення ефективності молока є запровадження міжгосподарської кооперації.

Об'єктивними передумовами формування міжгосподарських виробничих формувань є: подальший розвиток продуктивних сил і науково-технічний прогрес вимагають постійного вдосконалення організації виробництва й управління; переваги поділу праці можна використовувати тільки за умови подальшого поглиблення спеціалізації та концентрації, кооперування і комбінування виробництва; межі одного господарства часто є замалими, а фінансові та матеріальні кошти – недостатніми для будівництва й експлуатації сучасних підприємств; дія економічного закону – відповідності виробничих відносин рівню розвитку продуктивних сил, закону концентрації та спеціалізації виробництва; концентрація сприяє поділу праці між господарствами й поглибленню їх спеціалізації на виробництві окремих видів продукції або виконанні окремих стадій (операцій) у загальній технології виробництва сільськогосподарської продукції; закономірність процесу міжгосподарського кооперування в умовах науково-технічного прогресу [2].

Науково-технічний прогрес вимагає підвищення ступеня концентрації галузей, оскільки лише в умовах великого виробництва можна ефективно застосовувати інноваційне обладнання, досягнення науки і практики. Навіть вискоєфективні спеціалізовані сільськогосподарські підприємства без відповідної кооперації не можуть повністю використовувати всі переваги концентрації [3].

Отже, сучасний етап кооперації супроводжується створенням за безпосереднього впливу науково-технічного прогресу нових форм виробництва – міжгосподарських формувань: асоціацій, спілок, що охоплюють поряд із виробничою сферою сферу освіти науки, культури і побуту.

Основними принципами організації міжгосподарських формувань слід назвати: добровільність у спільному співробітництві сільськогосподарських та інших підприємств, організацій; науковий підхід до вибору організаційних форм, напрямів і послідовності проведення робіт відповідно до спеціалізації, і концентрації з урахуванням виробничої структури, економічного стану господарств, особливостей галузей, накопиченого досвіду; збереження господарської самостійності сільськогосподарських підприємств, інших підприємств і організацій, що входять до міжгосподарського формування; матеріальна заінтересованість і відповідальність підприємств, працівників у розвитку й підвищенні ефективності виробництва як у межах формування, так і кожному окремому підприємстві [4].

На базі дрібних сільськогосподарських підприємств пропонується створити асоціацію виробників молока «Подільське молоко» в межах одного району, яке буде об'єднувати два господарства, які спеціалізуються на вирощуванні кормів, 5 сільськогосподарських підприємств, котрі спеціалізуються на виробництві молока, із поголів'ям 100–150 голів у кожному господарстві, племінний репродуктор.

Основою розрахунків протягом календарного року має бути трансферна ціна, розрахована на основі нормативної собівартості з 15% рентабельності, що забезпечить розширене виробництво.

Як свідчать результати дослідження, інтенсивне нарощування виробництва молока в Хмельницькій області стримують недостатня забезпеченість ферм механізмами й обладнанням, низький технічний рівень багатьох серійних механізмів. У молочному скотарстві частка ручних операцій досягає 28–40%.

Через відсутність комплексної механізації навантаження на оператора машинного доїння у досліджуваній області за останні роки збільшилась від 23 до 25 корів, а на працюючого в молочному скотарстві – від 12 до 15 голів. Не вирішено проблему комплексної механізації малих ферм. Молочні ферми з поголів'ям до 100 корів не мають засобів комплексної механізації. Приміщення для утримання корів і нетелей здебільшого порожні або вже не придатні для цього. Для механізації найбільш трудомісткого процесу – доїння – промисловість випускає низку уніфікованих доїльних установок, у тому числі автоматизованих. Це дозволяє механізувати процес доїння на фермах із поголів'ям 100–200 корів за будь-якого способу їх утримання і з різним типом організації праці.

Враховуючи зміну кліматичних умов, зокрема підвищення середньорічної температури, можливо відмовитися від будівництва капітальних споруд для утримання поголів'я дійного стада, що дасть змогу знизити собівартість виробленого молока [5]. Так, у фермерському господарстві «Пролісок», де утримують 50 корів, збудовано виробничі приміщення із використанням металопластика, а для доїння використовується доїльна установка з молокопроводом вітчизняного виробництва.

Експлуатація молокопроводів значно підвищує показники якості молока і є більш економічним варіантом порівняно з обладнанням доїльних залів. Перевагами молокопроводів є: мінімальна кількість води, енергії і засобів очищення, що витрачаються в процесі доїння та промивання молокопроводу; оптимальні умови для збереження здоров'я корів, оскільки в молокопроводі молоко надходить безперервно, що запобігає захворюванням на мастит; мінімальна витрата матеріалів на складання молокопроводу; надійна й міцна конструкція для щоденного використання; висока продуктивність; оптимальне співвідношення ціни та якості [6].

Середній термін використання корів у дрібних сільськогосподарських підприємствах дорівнює 5–6, а биків-плідників – 4–6 років. При цьому прискорюється оборот стада, але зростають витрати, пов'язані з вирощуванням тварин. Водночас ускладнюється ведення племінної роботи, адже через короткий термін використання тварин неможливо оцінювати і вести серед них відбір і підбір. Слід зазначити, що окремі корови зберігають протягом 20–22-літнього віку здатність до відтворення і дають високі надої, а деяких цінних бугаїв-плідників використовують до 14–15 років. При цьому, за інформацією М.М. Щепкіна,

тривалість використання високопродуктивних тварин визначає рівень культури ведення тваринництва в господарстві [7].

Транспортування молока від сільськогосподарських підприємств-членів асоціації «Подільське молоко» необхідно здійснювати спеціальним транспортом молокопереробних підприємств, обладнаним експрес-лабораторією для визначення основних параметрів якості молока. Вибірково щодакдно проводять контрольне доїння спільно з представниками переробника. Процедура контролю якості є обов'язковою і в господарствах, які займаються виробництвом кормами. За нашими розрахунками, незважаючи на невеликі обсяги реалізації молока, рівень рентабельності становить 20,1%.

Наприкінці року здійснюється розподіл кінцевого фінансового результату між суб'єктами підприємницької діяльності – членами асоціації залежно від внеску кожного учасника.

Функціонування схожого об'єднання дає можливість створити дрібним товаровиробникам молока конкуренцію середнім і великим сільськогосподарським підприємствам за рахунок зниження собівартості та підвищення якості молока, оскільки для його виробництва вони використовують інноваційні розробки, що дає змогу забезпечити ефективне виробництво [8]. Перспективи ефективного виробництва молока в дрібних сільськогосподарських підприємствах вбачаються в межах сформованого об'єднання виробників молока шляхом створення власного переробного підприємства, яке вироблятиме традиційні для досліджуваного регіону молокопродукти такі, як м'який сир «Поділля», твердий сир «Косичка».

Придбання пастеризатора дасть можливість реалізовувати частину виробленого молока на роздрібному продовольчому ринку та через мережу молочних автоматів, які будуть встановлені у м. Хмельницькому. Практична реалізація цих та аналогічних заходів дасть змогу переорієнтувати товарні потоки на реалізацію «за іншими каналами», де рівень цін на молоко вищий, ніж при реалізації переробним підприємствам.

Зважаючи на близьке розташування до міст обласного підпорядкування, є можливість постачати пастеризоване молоко навчальним закладам у межах програми «Шкільне молоко». Як свідчать проведені дослідження, реалізація за вищеназаними каналами збуту є найбільш вигідною для дрібних сільськогосподарських підприємств – виробників молока.

Перспективним є розвиток органічного виробництва молока в дрібних сільськогосподарських підприємствах, розташованих поблизу курортної зони «Товтри». Прикладом успішного функціонування є діяльність ТОВ «Новий світ», який спеціалізується на виробництві органічного молока, що дає змогу реалізувати його санаторіям за цінами роздрібних продовольчих ринків шляхом укладання договорів поставки, що забезпечує рівень рентабельності виробництва молока 57,9%.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, проведені дослідження свідчать про те, що в системі ринкових відносин висока ефективність виробництва продукції молочного скотарства є головною умовою успішного функціонування сільськогосподарських підприємств, але низький її рівень на сучасному етапі не дозволяє забезпечити навіть просте відтворення, а населення області – молоком і м'ясом в достатніх обсягах. Основними факторами, що визначають рівень ефективності виробництва продукції молочного скотарства, нині є концентрація та спеціалізація галузі шляхом інтеграції дрібних сільськогосподарських підприємств – виробників молока. Реалізація запропонованих першочергових заходів забезпечить отримання вищого прибутку, рівень рентабельності молочного скотарства буде зростати, збільшиться виробництво молока та молочної продукції на душу населення.

Бібліографічний список

1. Ільчук М.М. Економічні напрями ефективного функціонування ринків продукції скотарства / М.М. Ільчук, М.В. Калінчик, М.М. Рудий. – К. : Нічлава, 2009. – 352 с.
2. Гуляева Т. Крупное производство – фактор эффективности молочного скотоводства / Т. Гуляева, Н. Сухорукова // Молочное и мясное скотоводство. – 2003. – № 5. – С. 8–10.
3. Березівський П.С. Методичні питання визначення та аналізу економічної ефективності виробництва продукції скотарства / П.С. Березівський // Вісник аграрної науки. – 1999. – № 2. – С. 69–74.
4. Привало К.И. Пути повышения эффективности производства молока / К.И. Привало // Аграрная наука. – 2009. – № 8. – С. 10–12.
5. Аранчій В.І. Напрямки підвищення ефективності та конкурентноспроможності виробництва молока / В.І. Аранчій, Є.В. Березницький, С.П. Зоря // Економічний простір : зб. наук. праць. – Дніпропетровськ : ПДАБА. – 2010. – № 33. – С. 188–193.
6. Свиноус І.В. Переваги і недоліки державної підтримки виробництва молока на великотварних сільськогосподарських підприємствах / І.В. Свиноус // Формування ринкових відносин в Україні. – 2011. – С. 109–112.
7. Левандин Д. Состояние и тенденции развития скотоводства в различных странах мира /

Д. Левандин // Молочное и мясное скотоводство. – 1997. – № 3. – С. 39–44.

8. Баяхметов К.Б. Технологичность и экономическая эффективность производства молока / К.Б. Баяхметов // Аграрная наука. – 2007. – № 8. – С. 27–29.

References

1. Ilchuk, M.M., Kalinchyk, M.V. and Rudyi, M.M. (2009), *Ekonomichni napriamy efektyvnoho funktsionuvannia rynkiv produktsii skotarstva* [Economic directions of efficient functioning of markets products cattle-breeding], Nichlava, Kyiv, Ukraine, 352 p.

2. Gulyayeva, T. and Sukhorukova, N. (2003), "Large production - factor of efficiency of dairy cattle breeding", *Molochnoye i myasnoye skotovodstvo*, no. 5, pp. 8–10.

3. Berezivskiy, P.S. (1999), "Methodical questions of definition and analysis economic efficiency of production cattle-breeding product", *Visnyk ahraryoi nauky*, no. 2, pp. 69–74.

4. Privalo, K.I. (2009), "Ways to improve of efficiency of milk production", *Agrarnaya nauka*, no. 8, pp. 10–12.

5. Aranchiy, V.I. Bereznytskyi Ye.V. and Zoria S.P. (2010), "Directions improving of efficiency and of competitiveness of milk production", *Ekonomichniy prostir : zb. nauk. prats*, PDABA, Dnipropetrovsk, Ukraine, no. 33, pp. 188–193.

6. Svyynous, I.V. (2011) "Advantages and disadvantages of state support of milk production at the large commodity agricultural enterprises", *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, pp. 109–112.

7. Levandin, D. (1997), "Status and trends of the development of cattle breeding in various countries of the world", *Molochnoye i myasnoye skotovodstvo*, no. 3, pp. 39–44.

8. Bayakhmetov, K.B. (2007), "Processability and economic efficiency of milk production", *Agrarnaya nauka*, no. 8, pp. 27–29.

Радько В.І., Микитюк Д.М. ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ІНТЕГРАЦІЇ ДРІБНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ – ВИРОБНИКІВ МОЛОКА

Мета. Метою дослідження є розробка теоретичних, методологічних положень і практичних рекомендацій щодо розвитку інтеграційних процесів в молочному скотарстві України.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої в роботі мети були застосовані спеціальні методи дослідження, зокрема: абстрактно-логічний (при вивченні літературних джерел, узагальненні теоретичних аспектів та формуванні кінцевих висновків), спостереження, опитування, економіко-статистичний, порівняльного аналізу (при оцінці сучасного стану розвитку галузі молочного тваринництва), системний підхід (при вивченні сутності економічних основ управління і організації ринку молока та молочної продукції в регіоні).

Результати. Проведені дослідження свідчать про те, що в системі ринкових відносин висока ефективність виробництва продукції молочного скотарства є головною умовою успішного функціонування сільськогосподарських підприємств, тоді як низький її рівень на сучасному етапі не дозволяє забезпечити навіть просте відтворення, а населення області – молоком і м'ясом в достатніх обсягах. Встановлено, що основними факторами, які визначають рівень ефективності виробництва продукції молочного скотарства, нині є концентрація та спеціалізація галузі шляхом інтеграції дрібних сільськогосподарських підприємств – виробників молока.

Наукова новизна. Запропоновано науковий підхід до забезпечення ефективного розвитку малих сільськогосподарських підприємств із виробництва молока шляхом створення асоціації (структури з виробництва молока, кормів, племінного репродуктора), що є багатокомпонентною системою, спроможною забезпечити достатній рівень адаптації підприємств на основі централізованої координації господарської діяльності та виробничих ресурсів.

Практична значущість. Визначено, що функціонування інтеграційного об'єднання дає можливість створити дрібним товаровиробникам молока конкуренцію середнім і великим сільськогосподарським підприємствам за рахунок зниження собівартості та підвищення якості молока, оскільки для його виробництва вони використовують інноваційні розробки, які дають змогу забезпечити ефективне виробництво.

Ключові слова: інтеграція, сільськогосподарські підприємства, молоко, споживач, якість.

Radko V.I., Mykytiuk D.M. ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC FOUNDATIONS FOR INTEGRATION OF SMALL AGRICULTURAL PRODUCERS – PRODUCERS OF MILK

Purpose. The aim of the article is the development of theoretical, methodological provisions and practical recommendations on the development of integration processes in the dairy farming of Ukraine.

Methodology of research. Special methods of research were used for achievement of the goal in the work, including: the abstract and logical (in studying literary sources, generalization of theoretical aspects and the formation of final conclusions), observations, surveys, economic and statistical, comparative analysis (at assessing the current state for the development of dairy cattle breeding), systemic approach (in the study of the economic foundations of the essence of the economic foundations of management and organization of the milk market and milk products in the region).

Findings. Conducted studies indicate that the high efficiency of dairy farming production in the system of market relations is the main condition for successful functioning of the agricultural enterprises, while its low level at present does not allow even simple reproduction and population of the region with milk and meat in the sufficient volumes.

It has been established that the main factors that determine the level of efficiency of dairy farming production today is the concentration and specialization of the industry through the integration of small agricultural enterprises – manufacturers of milk.

Originality. A scientific approach to ensure the effective development of small agricultural enterprises in milk production by creating associations (structure of milk production, feed, tribal reproducer) that is a multi component system, able to provide a sufficient level of adaptation for the enterprises on the basis of a centralized coordination of economic activity and productive resources was proposed.

Practical value. It has been determined that functioning of the integration association allows small commodity producers of milk to create competition with medium and large agricultural enterprises by reducing costs and improving the quality of milk, because they use innovations for its production that allow to ensure effective production.

Key words: integration, agricultural enterprises, milk, consumer, quality.

Радько В.И., Микитюк Д.М. ОРГАНИЗАЦИОННО-ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНТЕГРАЦИИ МЕЛКИХ СІЛЬСЬКОГОДАРСЬКИХ ТОВАРОПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ – ПРОИЗВОДИТЕЛЕЙ МОЛОКА

Цель. Целью исследования является разработка теоретических, методологических положений и практических рекомендаций по развитию интеграционных процессов в молочном скотоводстве Украины. Методика исследования.

Методика исследования. Для достижения поставленной в работе цели были применены специальные методы исследования, в частности: абстрактно-логический (при изучении литературных источников, обобщении теоретических аспектов и формировании конечных выводов), наблюдения, опроса, экономико-статистический, сравнительного анализа (при оценке современного состояния развития отрасли молочного животноводства), системный подход (при изучении сущности экономических основ управления и организации рынка молока и молочной продукции в регионе).

Результаты. Проведенные исследования свидетельствуют о том, что в системе рыночных отношений высокая эффективность производства продукции молочного скотоводства является главным условием успешного функционирования сельскохозяйственных предприятий, но низкий ее уровень на современном этапе не позволяет обеспечить даже простое воспроизводство, а население области молоком и мясом в достаточных объемах. Установлено, что основными факторами, определяющими уровень эффективности производства продукции молочного скотоводства, в настоящее время является концентрация и специализация отрасли путем интеграции мелких сельскохозяйственных предприятий – производителей молока.

Научная новизна. Предложен научный подход к обеспечению эффективного развития малых сельскохозяйственных предприятий по производству молока путем создания ассоциации (структуры по производству молока, кормов, племенного репродуктора), что является многокомпонентной системой, способной обеспечить достаточный уровень адаптации предприятий на основе централизованной координации хозяйственной деятельности и производственных ресурсов.

Практическая значимость. Установлено, что функционирование интеграционного объединения дает возможность создать мелким товаропроизводителям молока конкуренцию средним и крупным сельскохозяйственным предприятиям за счет снижения себестоимости и повышения качества молока, поскольку для его производства они используют инновационные разработки, которые позволяют обеспечить эффективное производство.

Ключевые слова: интеграция, сельскохозяйственные предприятия, молоко, потребитель, качество.

УДК 351:004:615.83

*Леміш К.М.,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту,
Нехай Т.І.,
Бердянський державний педагогічний університет*

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ВДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРУВАННЯ САНАТОРНО- КУРОРТНИХ ЗАКЛАДІВ

Постановка проблеми. Система адміністративного управління є основою ефективного управління для будь-яких компаній світу. Дана система є базисною, значно спрощує процес управління й істотно підвищує ефективність будь-яких підприємств, дозволяючи їм прогресивно розвиватися. Одним з напрямів вдосконалення системи адміністрування санаторно-курортних закладів є процес інформатизації.

Сьогодні можливості автоматизації та інформатизації системи адміністрування отримали комплексний характер. Донедавна українська санаторно-курортна індустрія знаходилася в ізоляції від